

Det är välkommet att skolstyrelsens svenska avdelning nu formulerat ett handlingsprogram för hur de tvåspråkiga elevernas speciella behov av modersmåls- och finskundervisning skall beaktas bättre än tidigare. Många av synpunkterna och förslagen är det lätt att ansluta sig till: tvåspråkighetsforskningen skall aktiveras, elevaktiva arbetssätt utvecklas, skolbibliotekens resurser utökas, speciell vikt fästas vid läromedlen, osv.

Det verkar emellertid som om några av de viktigaste frågorna inte beaktats med den enfaset som dagens snabbt föränderliga situation förutsätter. Vilket är det egentliga målet för undervisningen i svenska och finska för tvåspråkiga? Huruvida skall det centrala innehållet i undervisningen vara?

Om det svenskspråkiga skolväsendet i praktiken vill visa sig attraktivt och nyttigt för den snabbt växande gruppen tvåspråkiga, räcker det inte längre till att formulera grundmålet som att värna om det finlandssvenska kulturarvet och stärka den finlandssvenska identiteten, även om dessa självfallet är det centrala.

De tvåspråkiga är nämligen i växande grad en grupp som identifierar sig just som tvåspråkiga, inte nödvändigtvis som antingen finlandssvenska eller finska. Det finns en mängd föräldrar (bl.a. jag själv) till sådana barn, som önskar att skolan redan idag skulle erkänna denna realitet och dra de fulla slutsatserna av den speciellt beträffande finskundervisningen.

Det kommer att visa sig vara ett fatalt felgrepp att ensidigt betona det svenska elementet i modersmåls- och kulturundervisningen. Resultatet blir nämligen att det finskspråkiga skolväsendet för allt flera börjar framstå som ett ändamålsenligare alternativ.

En avgörande svaghet i handlingsplanen är tanken att för balanserat tvåspråkiga elever föreslå finska som frivilligt ämne först från åk 5 (efter engelska eller ett annat främmande språk i åk 3). Detta rimmar illa med den ökande insikten på alla håll i samhället om modersmålets betydelse.

Det är klart att majoriteten av föräldrarna till sådana barn inte kommer att vara nöjda. De önskar att barnen skall få en undervisning i finska som inte står avgörande efter den som finska barn får i finska skolor.

Sådana barn har modersmålsaktig kompetens i två språk! Detta faktum måste tas till utgångspunkt för planeringen. Det är allt skäl att besinna vad utländska undersökningar fastställt: tvåspråkiga barns skolval bestäms i avgörande grad av hur undervisningen i majoritetsspråket organiserats.

debatt

Fred Karlsson är professor i allmän språkvetenskap vid Helsingfors universitet. För närvarande sysslar han främst med forskning i datalingsvistik. Han har lång erfarenhet av finskundervisning, och har bl.a. publicerat en finsk grammatik som översatts till fem språk.

För balanserat tvåspråkiga elever i våra finlandssvenska skolor skall finskundervisningen läggas upp ungefär såsom modersmålsundervisningen i finska skolor. Jag underskriver helt de synpunkter som prof. Bent Söndergaard framförde i Hbl 10. 11 som gick ut just på att undervisa i två modersmål.

Detta kräver radikalt nytänkande på många punkter. Det är t.ex. av stor vikt att denna finskundervisning handhas såsom skilda kurser på finska av finskspråkiga lärare, gärna utbildade i utbildningsprogrammet för modersmålet (= finska) vid finska universitet. Som läromedel kan med fördel, och ibland med en viss anpassning, användas just de som används i modersmålsundervisningen i finska skolor.

Bara så kan finlandssvenskarna på ett trovärdigt sätt göra gällande att de försöker beakta de tvåspråkiga elevernas behov – och utnyttja deras förutsättningar! Att problemet uppfattas som brännande av den finska parten i många tvåspråkiga familjer har flera gånger omvittnats bl.a. i Hbl:s insändarspalt och det kan jag också intyga av egen erfarenhet.

Mitt inlägg skall inte uppfattas som kritik mot vår nuvarande finsklärarkår. Den gör ett utmärkt arbete under svåra omständigheter. Många lärare gör vad de kan för att differentiera undervisningen så långt det är möjligt. Å andra sidan är det

klart att inte alla differentierar, och att det är praktiskt omöjligt att föra differentieringen så långt som ovan skisserats.

Som faktum kvarstår att många både bland tvåspråkiga elever, finsklärare och föräldrar upplever den nuvarande situationen som frustrerande.

Inte heller är det min mening att undergräva arbetsmöjligheterna för de finlandssvenska finsklärarna. Det råder fortsättningsvis stor efterfrågan på dessa, faktiskt till den grad, att undervisningsministeriet nu gått in för att få till stånd en utökad utbildning.

Det är av synnerlig vikt att finskläraryrket kan göras tillräckligt attraktivt för finlandssvenskar. Ett steg i den riktningen är att man inte kräver det omöjliga av dem: att de också skall klara av att undervisa tvåspråkiga modersmålslikt i finska. I den uppgiften skall de få hjälp av finska finsklärare.

Det finlandssvenska uppvaknandet i denna problematik kommer alltför sent. Vår historia i detta avseende är inte heller speciellt hedersam.

Man kan erinra t.ex. om att Åbo Akademi inrättade sin professur i finska språket med litteraturen först 1957, långt efter professurerna i engelska och tyska, och att det inom fakulteten ännu i början av 1960-talet inte rådde full enighet om huruvida denna tjänst var helt behövlig. Någon organiserad utbildning av finsklärare för de svenska skolorna existerade överhuvudtaget inte före slutet av 1950-talet!

Nu är det av vikt att finskläraryrket vid ÅA ytterligare förstärks, speciellt som erfarenheten utvisar att finlandssvenskar inte mera söker sig till studier i finska vid Helsingfors universitet.

Många praktiska problem skall lösas inom den modell jag föreslagit. Det är klart att tvåspråkigheten är relativ och att modellen passar bäst för elever som är starka både i svenska och finska. Utan tvivel behövs andra lösningar också, såsom stödundervisning och differentiering.

Slutligen vill jag understryka att det brådskar med positiva åtgärder i frågan. Det räcker inte med att hänföra de här problemen till en "framtidstrategi", såsom Catharina Spåre föreslår i Hbl:s första ledare 16. 11.

Förfinskningsgruppen går nämligen nu med sådan fart i södra Finland att åtgärder behövs omedelbart – för att vi inte om 10–20 år skall behöva se att tåget redan gått. Och grunderna för radikala beslut av den här typen måste uppenbarligen murras på hög politisk nivå.

Fred Karlsson